

EXORDIUM

UNIT 2

DE STICHTERS

VAN HET 'NIEUW KLOOSTER'

De Stichters

In deze unit onderzoeken we het leven en de persoonlijkheid van Robertus, Albericus en Stefanus. Wat was de invloed van elk van de stichters op de uiteindelijke vorm van de Cisterciënzer-Orde? Welke elementen onderscheiden het Cisterciënzer-initiatief van andere monastieke hervormingen ?

Doelstellingen

- a) Tot een nauwgezet, historisch besef komen van het leven van de drie stichters, zover als dit mogelijk is.
- b) De verschillende bijdragen van elkeen tot de groei van het Cisterciënzer-ideaal waarderen.
- c) In het bijzonder, de betekenis inschatten van Sint-Stefanus in de eerste decennia van de Cisterciënzer-geschiedenis.

Exordium

Unit 2 : De Stichters

Beste programmaverantwoordelijke,

In bijlage vindt u het materiaal voor Unit 2. Het is erg veel. Ik achtte het belangrijk een adequaat beeld te geven van elke stichter, liever dan de grote lijnen van hun leven - wat iedereen reeds weet - te herhalen.

Indien het inleidend materiaal te uitgebreid lijkt, kunnen verschillende leden van een gemeenschap of groep "A", "B" of "C" kiezen : d.w.z. zich toeleggen op één van de Stichters. Bij de uitwisseling van de groepen, zou de informatie verzameld en gegroepeerd kunnen worden.

Er wordt ook een selectie van *Primitieve Bronnen* gegeven, waarvan sommigen voor het eerst vertaald worden.

Dit is de INHOUD van deze Unit :

Inleiding - met inbegrip van de delen "A", "B" en "C"	p. 1-34
Chronologieën	p. 35-39
Kaart	p. 40
De primitieve bronnen :	
1. Vita Roberti - Poging tot vertaling van hoofdstukken 1-14	p. 41-50
Andere belangrijke bronnen :	
2. Ordericus Vitalis : Historia Ecclesiastica	p. 51
3. Stefanus van Cîteaux : Brief aan Thurstan van Sherborne	p. 52-53
4. Stefanus van Cîteaux : Voorwoord tot de Stefanus Harding Bijbel	p. 54
5. Stefanus Van Cîteaux : Voorwoord tot het eerste Hymnenboek	p. 55
6. Leven van Sint-Peter	p. 56-57
Bladen ter overweging	p. 58-59
Onderwerpen voor groepsgesprekken	p. 60
Aanvullende lectuur	p. 61
Bibliografie	

DE STICHTERS VAN HET 'NIEUW KLOOSTER'

In de vorige Unit zagen we dat de Cisterciënzer-hervorming werd gedragen door een geheel van waarden, die gedeeld werden door andere monastieke initiatieven die enig succes genoten in de elfde en twaalfde eeuw. Het is bijgevolg waarschijnlijk dat het 'Nieuw Klooster' bloeide dankzij de personen die er de eerste jaren bij betrokken waren. Het project was meer dan een abstract antwoord op de tekenen van de tijd : de Stichters zelf werden door hun tijdgenoten beschouwd als mensen, die in hun eigen leven de waarden belichaamden die zij voorstonden. Ieder trok op zijn manier - ondanks onvolmaaktheden - anderen aan door de kwaliteit van zijn leven.

Drie verduidelijkingen inzake terminologie

1. In de oudste documenten wordt de stichting gewoonweg 'Nieuw Klooster' genoemd. De verandering naar 'Cîteaux' kwam pas met de uitbreiding van de Orde, mogelijk rond 1119.
2. De bronnen zijn het niet eens over het aantal abten van Cîteaux - gewoonlijk geeft men Robertus niet de titel van eerste abt. Volgens het moderne gebruik, zullen wij in deze uiteenzetting Robertus (die reglementair aangesteld werd) de eerste abt noemen, Albericus de tweede en Stefanus de derde.
3. Het is niet duidelijk waar de samengestelde naam 'Stefanus Harding' zijn oorsprong vond. Om hier een datum op te plakken, is het oudste gebruik ervan dat ik gevonden heb Aubertus Miraeus Bruxellensis, *Chronicon Cisterciensis Ordinis a S. Roberto Abbate Molismensi primum inchoati, postea a S. Bernardo Abbate Claravallensi mirifice aucti et propagati*, in 1614 te Keulen uitgegeven. De auteur geeft 'Harding' als familienaam van Stefanus : *cognomen* (p. 31). Het lijkt er echter meer op dat 'Harding' zijn Angelsaksische naam zou zijn die hij in 'Stefanus' veranderde tijdens zijn tijd als student in Frankrijk, tussen Sherborne en Molesme. Willem van Malmsbury bevestigt de gelijkstelling van beide namen.

In de primitieve verhalen (het *Exordium Parvum* en het *Exordium Cistercii*) worden de Stichters vermeld en enkele van hun kwaliteiten aangegeven; andere vroege verhalende bronnen geven ons verdere aanduidingen. Het *Exordium Magnum* (I,10-31), vermoedelijk tussen 1206 en 1220 geschreven door Koenraad van Eberbach combineert het beschikbare materiaal (waarvan een deel wellicht mondeling) om een volledig verhaal op te stellen. Hierbij gebruikt hij soms Herbert van Clairvaux's *De Miraculis*, gedateerd uit 1178. De verslagen over de stichting door Willem van Malmsbury en Ordericus Vitalis zijn betrekkelijk goed gekend. Daarenboven geven bestaande charters sommige van hun activiteiten weer, waarvan bepaalde overleefden dankzij hun geschriften.

A : ROBERTUS

1. Aanvullende bronnen

Vóór de heiligverklaring van Sint-Robertus in 1222, werd een *Vita* (levensverhaal) geschreven door een anonieme monnik van Molesme, in opdracht van zijn abt, Odo II (1215-1227). Er waren meer dan honderd jaar verstreken sinds de dood van Robertus en elke rechtstreekse herinnering was reeds lang uitgedoofd. Het lijkt erop dat de hoofdtrekken van zijn leven betrekkelijk betrouwbaar zijn, hoewel er vergissingen voorkomen in de tekst; het opzet van het werk is echter voornamelijk te stichten en te pleiten, niet een biografisch of historisch verslag van Robertus' loopbaan te geven. Zelfs Paus Honorius IV sprak zijn twijfels uit aangaande de waarachtigheid van bepaalde wonderverhalen (PL 157, 1294a).

De *Vita* maakt zeer veel gebruik van de Schrift en van liturgische teksten en ontleent vrij aan andere hagiografische geschriften. Het voornaamste thema van dit verhaal is de onderliggende parallel tussen Robertus en Sint-Benedictus. Er komen veel citaten en verwijzingen naar de Regel en het Tweede Boek van de *Dialogen* van Gregorius de Grote in voor. Verder, zoals het leven van Benedictus resulteerde in de uitbouw van Monte-Cassino, zo bereikte Robertus zijn hoogtepunt, niet in Molesme, maar in de stichting van het zo snel beroemde klooster in Cîteaux. Het Nieuw Klooster wordt voorgesteld als de belichaming van de waarden die Robertus gepoogd had in te voeren in Molesme. Zelfs het opschrift van de *Vita* eist voor hem de titel op van 'Abt van Molesme en Cîteaux'. Zijn afscheid van het Nieuw Klooster, gesymboliseerd door het teruggeven van de herderlijke staf, wordt verdoezeld en aan Robertus wordt een continue rol toegeschreven in het bestuur van het Nieuw Klooster :

"Hij stelde Albericus als abt over hen aan... Toen Albericus na twee (*sic*) jaar stierf, volgde Stefanus hem op, als abt voor de Cisterciënzers aangesteld door de Zalige Robertus. Aangezien hij de stichter was van de nieuwe inplanting, viel het beheer van beide abdijen (Molesme en Cîteaux) onder zijn bevoegdheid." (13)

In het vastberaden nastreven van de canonisatie van zijn patroon, verwijst de auteur van de *Vita* veeleer naar het volgehouden pionierswerk van Robertus in Cîteaux, als zijn grootste werk, in plaats van te prijzen wat hij in Molesme bereikt had.

De eerste 14 hoofdstukken van de Vita zijn ingesloten in de primitieve bronnen voor deze Unit.

We bezitten geen authentieke geschriften van Robertus : de twee brieven die in Migne uitgegeven worden zijn twijfelachtig en de redevoeringen die Ordericus Vitalis hem in de mond legt zijn fictief. Er bestaan daarentegen wel authentieke charters die verwijzen naar Robertus, ondermeer deze verbonden aan de verheffing van Aulps tot abdijs (*Abbatiae Alpensis Creatio* van 1097) en later van Balerne (*Concordia Molismensis* van 1110).

2. De loopbaan van Robertus

Robertus werd rond 1028 geboren in het graafschap Champagne. Zoals de meeste monniken die in die periode vermeld worden, stamde hij uit de hogere (maar niet de hoogste) lagen van de samenleving - die grond, lijfeigenen en adellijke relaties hadden. Zijn ouders worden Thierry (Theodoricus) en Ermengard genoemd en hun vroomheid wordt geprezen. Hierin moet een zekere grond van waarheid steken aangezien Robertus op zijn vijftiende mocht intreden in het klooster Montier-la-Celle.

Montier-la-Celle

Montier/Moutier-la-Celle werd gesticht door Sint-Frobertus, monnik van Luxeuil, met een charter verleend door Clotarius III (652-673). In het bisdom Troyes gelegen en aan Sint-Petrus toegewijd, bezat dit klooster veel grond en kwam onder koninklijke bescherming te staan. In 1048 verwierf het klooster de afhankelijke priorij van Saint-Ayoul in Provins, in het bisdom Sens. Petrus van Celle, een vriend van Bernardus van Clairvaux en bekend geestelijk schrijver was er abt van (ongeveer) 1145 tot 1162.

Na ongeveer tien jaar werd Robertus prior van de abdij. Het lijkt erop dat hij ook enige vorm van contact of dienstwerk had met een groep kluizenaars (soms vereenzelvigd met de kluizenaars van Colan, die later in het verhaal voorkomen), die in een naburig woud woonden. Rond 1068, toen hij 40 jaar oud was, werd hij tot abt verkozen van Saint-Michel de Tonnerre. Deze abdij had banden met het klooster St-Benignus in Dijon en volgde zijn versie van de gebruiken van Cluny. Hoewel de monniken van Tonnerre ermee ingestemd hadden, de monastieke discipline opnieuw in te voeren, trokken ze dit voornemen terug. Robertus nam ontslag en keerde als eenvoudige monnik terug naar Montier-la-Celle, terwijl hij tevens de vraag van een groep kluizenaars in het woud van Colan om overste te worden, weigerde.

Kort na zijn terugkeer, mogelijk in 1072, aanvaardde hij de leiding van de afhankelijke priorij van Saint-Ayoul in Provins. Ondertussen hadden de kluizenaars van Colan beroep gedaan op Gregorius VII en zo werd Robertus in 1074 hun overste. Hij was misschien niet ongelukkig de drukte van een stadsklooster te wisselen voor het woud. Het volgende jaar, op 20 december 1075, leidde hij de groep naar Molesme, een plaats die de familie Maligny, met wie hij verwant was, geschonken had. Onder hen die de schenkingsakte ondertekenden, treft men Tescelin le Roux, vader van Sint-Bernardus aan.

Niettegenstaande de financiële moeilijkheden van de eerste jaren van Molesme, volgden andere schenkingen, vooral na 1083 toen Renardus, Bisschop van Langres een oproep om steun deed bij zijn clerici en de adel van de streek. Het aantal charters waarin dorpen, kerken, land, lijfeigenen, tienden en inkomsten aan Molesme geschonken, opgesomd worden, laten er geen twijfel over bestaan dat Robertus heel bekwaam was wat betreft het verzamelen van fondsen. Ze hadden veel roepingen uit welgestelde families. Molesme was een hervormd klooster, doordrongen van het ideaal van een leven overeenkomstig de

Regel van Benedictus, maar het bleef stevig binnen de grenzen van de traditionele benedictijnse lijn. De stichting van Robertus kende zoveel bijval dat Molesme spoedig een mini-Cluny werd; tegen 1098 waren er ongeveer 35 afhankelijke priorijen zowel als andere bijhuizen en geassocieerde monialenkloosters. Deze monastieke familie was zo prestigieus dat Bruno van Keulen, de stichter van de Karthuizers, in 1082 zijn monastiek experiment begon in één van de priorijen, afhankelijk van Molesme (Sèche-Fontaine), alvorens in 1084 zijn eigen klooster in de buurt van Grenoble uit te bouwen.

Door zijn succesvolle ontwikkeling werd Molesme verplicht een rol te spelen in de feodale wereld. Heel wat schenkingen gingen gepaard met verplichtingen : kinderen moesten opgevoed worden, kostgangers opgenomen, grafzerken binnen de kloostermuren verzekerd. Weldoeners werden gastvrij ontvangen en soms werden vergaderingen van edelen gehouden in het klooster. Daarenboven vereiste het verspreide en gevarieerde grondbezit een groot aantal werknemers om het werk te doen dat de monniken oversteeg en diverse niveaus van toezicht werden noodzakelijk om de zaken vlot te houden. Samen met een toenemende complexiteit op vlak van beleid, ontstond de nood aan een bureaucratie en huispersoneel om praktische aangelegenheden te volbrengen. Dergelijke situatie bracht veel dubbelzinnigheid mee en - als we de auteur van de *Vita* moeten geloven - de dagelijkse ondeugden kregen de vrije loop en tweedracht nam toe.

Buiten-monastieke activiteiten in Molesme

"Molesme nam actief deel aan het privé-leven van de feodale wereld; het was zelfs de getuige van bepaalde gebeurtenissen van haar openbare leven. Onze charters hebben ons de herinnering doorgegeven aan vier of vijf feodale hofhoudingen, gehouden in de abdij tussen... 1081 en 1104... onder... de eerste abt. Er waren er andere.

J. Laurent, vertaald in : Bede Lackner,
Eleventh-Century Background, p. 246.

De complexiteit van het leven in Molesme bracht Robertus ertoe een sabbattijd te nemen. Ergens tussen 1090 en 1093 ging hij meelevens met een groep kluizenaars te Aux, terugkerend naar die eenvoudige levenswijze die hem steeds leek te ontglippen. Aangezien er geen opvolger werd aangeduid, lijkt het erop dat Robertus dit terugtrekken beschouwde als tijdelijk of voorlopig. Ondertussen "klaagden en treurden de monniken van Molesme over hun morele en financiële teloorgang" en spoorden op die manier Paus Urbanus II aan hem terug te sturen.

Terug in Molesme, vertrok Robertus op rondreis naar Vlaanderen om fondsen te verzamelen - misschien maakte hij kennis met bepaalde hervormde abdijen uit deze regio: St. Martin van Doornik, St. Vaast, Affligem.

Op 29 november 1095 gaf Paus Urbanus II een bul waarbij het statuut van Molesme bevestigd werd en de abdij onder de bescherming van de Apostolische Stoel kwam : *sub tutelam apostolicae sedis*.

Tussen 25 december 1096 en 11 maart 1097 werd het klooster van Aulps in het bisdom Genève tot abdij verheven. Onder de ondertekenaars van het charter *Abbatiae Alpensis Creatio* bevond zich Robertus, abt van Molesme en Albericus, prior van Molesme; het document werd opgesteld door de secretaris, Stefanus. Het voornaamste kenmerk van dit nieuw klooster was "strikt de voorschriften van onze heilige vader Sint-Benedictus aan te hangen". Het lijkt erop dat ze hiervoor een zekere onafhankelijkheid nodig hadden van de wederwaardigheden van Molesme.

Hoewel de situatie te Molesme er beter uitzag nadat Robertus uit Aux teruggekeerd was, waren er toch nog altijd misnoegde broeders in de gemeenschap. In de *Vita* wordt nog een andere terugtrekking vermeld : deze keer vertrekken Albericus, Stefanus en twee anderen om samen een meer 'eremitisch' leven te leiden in Vivicus. Dit merkwaardig interludium (waarvan de datum onzeker is) werd beëindigd door de dreiging van excommunicatie door de bisschop van Langres. In de *Vita* wordt die bisschop Joceran genoemd, maar Robertus was bisschop van 1084-1111 en stierf, na zijn ontslag, als monnik in Molesme. Joceran was echter bisschop van Langres van 1113-1125; daarvoor was hij aartsdiaken geweest - misschien is het in deze hoedanigheid en in naam van de bisschop dat hij dit verwijt uitdrukte.

Op dit punt is het nuttig na te denken over de manier waarop de situatie in Molesme tot stand was gekomen. Het is beter de zaken niet overmatig te vereenvoudigen door aan Molesme slechts in termen van decadentie en corruptie te denken, en aan het Nieuw Klooster in termen van de verbetering van deze flagrante misbruiken. Beide kanten van het dispuut belichaamden belangrijke waarden. De hervormers stonden eerder in contact met de bewegingen die verandering in maatschappij en Kerk bewerkten. Zij die hen weerstonden, waardeerden daarentegen sterk de waarde van de tradities waarvan zij leefden en de stevige monastieke basis waarop hun leven gebouwd was. Nadat ze zo vaak het komen en gaan van hun abt hadden meegemaakt, zouden zij wellicht akkoord gegaan zijn met het principe dat Bernardus van Clairvaux later zou uitdrukken : "Het is altijd veiliger een reeds begonnen goed werk verder te zetten, dan iets te beginnen wat we misschien nooit zullen voltooien" (*Apologia* 31). De hervormingsgezinde pausen gaven hun bescherming niet enkel aan het nieuwe avontuur van Cîteaux, maar eveneens aan zijn voorganger Molesme en de gevestigde familie van Cluny. Zoals Bernardus het later zou benadrukken, is er plaats in de Kerk voor verscheidenheid : "Ik loof alle Ordes en hou van elkeen die goed en deugdzam leeft binnen de Kerk" (*Apologia* 8).

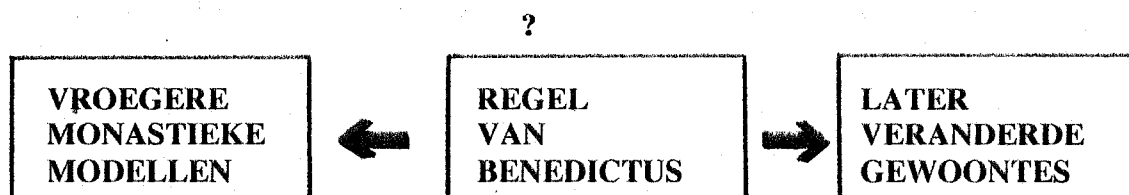
Het is daarom waarschijnlijker te veronderstellen dat de grootste moeilijkheid bestond in het uiteenlopen van idealen en de daaropvolgende tweedracht die dit in de communiteit teweegbracht. Onevenwicht en twisten zijn meer vernietigend voor de monastieke sfeer dan het verwateren van enkele observanties. Daarom hechten de documenten die in het *Exordium Parvum* worden weergegeven, zo'n belang aan het herstel van vrede en rust. Misschien is dit ook de reden waarom de eerste Cisterciënzers een grote klemtoon legden op de eensgezindheid.

Een dergelijke situatie wordt verhaald door Ordericus Vitalis. De dialoog, weergegeven in zijn verhaal, vertelt over de voortdurende polariteit in de praktische interpretatie van de Regel van Sint-Benedictus. (Zie het voorbeeld, ingesloten bij de "*Primitieve Bronnen*")

voor deze Unit). De vraag die zij behandelen, is belangrijk. Wat is de rol van aanpassing en verzachting bij het toepassen van de Regel in veranderde omstandigheden ? **Wanneer worden aanpassingen en toegevingen een ontkenning van het eigenlijke doel van het monastiek leven ?** Bij het interpreteren van de Regel van Sint-Benedictus, kan men altijd in twee extremen uitmonden :

- a) Zoveel belang hechten aan de "zuiverheid" van het monastiek leven dat het onvruchtbaar wordt en zelfs voor velen onleefbaar, ofwel
- b) Zoveel bereidheid tonen de observantie aan te passen aan subjectieve zwakheid dat het monastiek leven onder het minimum komt dat voor de meesten nodig is om de specifieke doelstellingen te bereiken.

De interpretatie van de Regel moet de relatieve waarden van het verleden met zijn uitdagingen en van het heden met zijn zekerheden onderscheiden.

Volgens Ordericus brengt Robertus de gemeenschap in herinnering hoe de "Vaders van Egypte leefden". De monniken echter "verkozen de voorbeelden en instellingen van de voorlopers wier leven duidelijk schitterde door wonderen, alsook de reeds lang beproefde wegen van eerbiedwaardige mannen, boven buitensporige vernieuwingen." Dit soort redenering zal vaak hernomen worden tijdens de verdere controverse tussen Witte en Zwarte Monniken. "Indien de Orde van Cluny God niet zou behagen, dan zouden deze heilige Vaders nauwelijks de hemelse heerlijkheid bereikt hebben." (Brief van Pierre de St.Jean tot Bisschop Hato van Troyes in 1145). Wij zullen niet in staat zijn ons deze situatie in Molesme echt voor te stellen tenzij we de kracht van *beide* kanten van de redenering waarderen en aanvaarden dat wij ons evenzeer voor dezelfde vraag gesteld weten.

De strijd tussen de "vernieuwers" en de "traditionalisten" duurde verder. Misschien omdat de plaatselijke bisschop niet enthousiast was de aard van Molesme te veranderen, zochten de zogezegde hervormers een onderhoud met de hervormer Hugo de Die, aartsbisschop van Lyon en legaat van Paus Urbanus II. Het resultaat van deze discussie was het officieel besluit, dat weergegeven wordt als hoofdstuk twee van het *Exordium Parvum*. Een eeuw later geeft het *Exordium Magnum* een uitgewerkter versie van deze ontmoeting.

Uit het Exordium Magnum

Deze grootmoedige mannen dan, leiders en toekomstige standaarddragers van ontelbare soldaten van Christus, waren niet zozeer begerig naar een

nieuw werk, dan wel naar een grote onderneming ten bate van heel de wereld. Terwijl ze voortdurend onderling overlegden, hoe ze datgene wat ze zo godvruchtig verlangden op passende wijze ten uitvoer zouden brengen, oordeelden zij het na rijp beraad voorzichtig, om in ieder geval niet van plaats of Orde te veranderen zonder toestemming van de Apostolische Stoel. In het gebied van Gallië was toen de eerbiedwaardige Hugo Legaat van de Apostolische Stoel. Hij was aartsbisschop van Lyon, een man eerbiedwaardig om zijn godsvrucht, voorzichtigheid en gezag. Tot hem dus wendden zich de abt en de broeders, die brandden van verlangen om het monastieke leven te hernieuwen, en legden aan hem nederig het het verlangen en de wensen van hun hart open. Ze klaagden er over, dat de gebruiken van de Orde al te zeer afweken van de Regel waarop zij professie hadden gedaan en ze beleden daarom met droefheid dat ze zich klaarblijkelijk schuldig hadden gemaakt aan de zonde van meened (*perjurii crimen*). Verder voegden zij er aan toe, dat zij hun leven geheel en al (*ex integro*) volgens de voorschriften van de Regel van de heilige Vader Benedictus wilden inrichten, en smeekten met aandrang dat de Legaat hun de krachtige hulp van het Apostolisch Gezag zou verlenen, om dit besluit in vrijheid te kunnen uitvoeren. (EM 1,11)

De beslissing van Hugo, volgens de methode van Salomo, de gemeenschap te splitsen leidde tot de onmiddellijke voorbereidingen voor de nieuwe stichting. Odo I, hertog van Bourgondië en broer van Robertus, bisschop van Langres, was reeds een weldoener van Molesme. Renard van Beaune, een vazal van Odo, liet zich overreden de pioniers het nodige land te geven voor de gebouwen en voedselvoorziening. De monniken kwamen aan, Robertus werd als abt aangesteld door de plaatselijke bisschop Gauthier van Chalon en de monniken veranderden hun stabiliteit.

Die professie die ik in uw aanwezigheid in het klooster van Molesme heb gedaan, bevestig ik voor God en zijn heiligen, in uw handen, en ik beloof dat ik dezelfde professie en stabiliteit zal onderhouden op deze plaats, genaamd het Nieuw Klooster, in gehoorzaamheid aan u en uw opvolgers die uw plaats zullen innemen, volgens de Regel. (EP 2. Supplement 1)

Een klein, houten klooster werd met de hulp van Odo opgebouwd, een eerste kerk werd gewijd en het reguliere leven nam een aanvang.

Ondertussen verslechterde de toestand van de monniken van Molesme. Met instemming van Geoffroy, de nieuwe abt, probeerden de monniken Robertus te laten verplichten terug te komen. In juni 1099 ging een vergadering door in Port d'Anselles en Robertus en enkele broeders keerden terug naar Molesme. De hoofdstukken 5-8 van het *Exordium Parvum* beschrijven deze samenkomst en de gevolgen ervan. In Unit 4 komt dit verder aan bod. Men kan nu reeds de opmerkelijke zin van Hugo over Robertus vermelden, *solita levitate* : "met zijn gebruikelijke onstandvastigheid".

Anselmus van Canterbury

Sint-Anselmus was een vriend van Hugo de Die, die hij vrij raadpleegde omtrent kerkelijke politiek. Toen hij verbannen werd, van januari tot 15 maart 1098 en van juni 1099 tot augustus 1100, verbleef hij bij Hugo. Hij was zeker op de hoogte van de stichting van het Nieuw Klooster en was vermoedelijk één van de "talrijke geestelijken" die door Hugo geraadpleegd werden. (EP 7.7)

Er zijn ons geen andere monastieke experimenten van Robertus bekend. Terug in Molesme, "verheerlijkte hij met veel geestesvreugde de goddelijke voorzienigheid die alles voor hem geregeld had" (*Vita Roberti* 13). Molesme bleef onder zijn leiding groeien, tot aan zijn dood. Er waren veel nieuwe schenkingen. Robertus leidde een leven op het publieke forum; hij nam deel aan belangrijke vergaderingen en bleef de adel ontvangen op de manier dat ze het gewoon waren. Een charter van 17 augustus 1101 noemt Robertus een *vir religiosus* en zijn gemeenschap *religiosissimus*. Een andere tekst, gedateerd uit 1105 zegt :

De heerlijke geur van vermaardheid van het klooster van Molesme verspreidt zich in alle richtingen. Veel baronnen schonken het goederen en vroegen de monniken nieuwe kloosters op hun gronden te stichten.

En zo verzwakte het leven van Robertus. In 1111, "in zijn 83e levensjaar, op 17 april, keerde zijn lichaam terug naar de aarde" (*Vita Roberti* 14).

Bepaalde elementen uit de loopbaan van Robertus worden geïnterpreteerd naargelang de vooringenomenheid van de verschillende vertellers. De controverse tussen Witte en Zwarte Monniken in de jaren 1120 reikte veel verder dan het leven van de hoofdrolspelers. Gevolg hiervan is dat het vaak moeilijk is het verhaal te scheiden van polemische en weinig vleiende toespelingen. Het lezen van de bronnen herinnert er ons duidelijk aan dat middeleeuwers minder geïnteresseerd waren in harde feiten dan wij. Hieronder volgen enkele punten waarover geen zekerheid bestaat.

a) Was Robertus de initiatiefnemer van de hervorming of heeft hij anderen gevolgd, m.n. Albericus en Stefanus ?

Er bestaat enige verdeeldheid onder de huidige commentatoren : zelfs de primitieve bronnen lijken verdeeld omtrent deze vraag.

- 1) Het *Exordium Parvum* laat Robertus met enkele broeders naar Hugo gaan (EP 1-2), maar geeft geen aanwijzing omtrent wiens idee de stichting was, door eenvoudigweg in het meervoud te spreken : "deze mannen... kloegen vaak over de overtreding van de Regel" (EP 3.6).

- 2) Het *Exordium Cistercii* schrijft de stichting toe aan "bepaalde mannen van de communiteit die wijzer en verstandiger waren"; zij begonnen het proces van onderscheiding (EC 1.4).
- 3) Tijdens de eerste jaren vanaf 1120 toont Willem van Malmesbury, die duidelijk als doel had Stefanus gunstig voor te stellen, Robertus als de ondersteuner van hen die pleitten voor een strictere observantie. Om een einde te maken aan de onenigheid duidde de abt twee monniken aan (vermoedelijk Albericus en Stefanus) om de Regel te bestuderen en hun bevindingen voor te leggen aan de gemeenschap. In dit geval lijkt Robertus de leiding te volgen, door anderen gegeven.
- 4) Rond 1137 schrijft Ordericus Vitalis het initiatief aan Robertus toe en legt hem twee redevoeringen in de mond waarin hij de tekortkomingen van monniken betreurt die verzachtingen van de gebruiken aanvaardden om op het niveau van het vroege monnikendom terug te keren.
- 5) In 1154 stelt Robert de Torigny Sint-Robertus voor als iemand die de monniken van Molesme probeert te overtuigen zijn eigen visie op de Regel van Benedictus te aanvaardden (PL 202, 1309d).
- 6) De Cisterciënzer in de *Dialoog* van Idung van Prüfening (rond 1155) citeert het *Exordium Parvum* wanneer hij "deze mannen" interpreteert als "Robertus, de abt van Molesme van onze Orde, samen met enkele van de broeders" (1.52).
- 7) In het *Chronicon* van Hélinand de Froidmont (na 1205), wordt Stefanus beschreven als *huius religionis auctor en mediator* : "de auteur van deze religieuze observantie en degene die ze doorgeeft" (PL 212, col. 991a). Deze bevestiging, afhankelijk van Willem van Malmesbury, zou in Robertus de man zien die het idee van Stefanus verwezenlijkt.
- 8) Het *Exordium Magnum* vertelt over enkelen die een persoonlijk gesprek voeren onder elkaar over het niet observeren van de Regel. Nadat hun ideeën openbaar werden, werd met hen gespot. Pas op dit ogenblik gaven ze hun ongenoegen te kennen aan Robertus. Deze werd aangegrepen door compunctio en "beloofde hen stellig, in de toekomst hun onafscheidelijke gezelschap te zijn in hun heilig streven." (1.10)
- 9) De *Vita Sancti Roberti* beschrijft Robertus die een groep meeneemt om de vier monniken (onder wie Albericus en Stefanus) te vervoegen die poogden een hervormd klooster te stichten in Vivicus en die later rechtstreeks naar Cîteaux verhuisden : "Hij ging naar hen toe zodat hij in hun opzet kon delen en hen helpen" (12).
- 10) De *Dialogen* van Caesarius van Heisterbach (geschreven tussen 1217 en 1222) besluiten het verslag over de stichting (afhankelijk van het *Exordium Cistercii*) aldus : "De heilige Geest is de auteur van de Orde, Sint-Benedictus is de stichter en de eerbiedwaardige abt Robertus is haar hervormer" (1.1).

